

УДК 336. 225. 6

Козак Г. О.,*аспірант кафедри банківської справи Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*

ПЛАНУВАННЯ РІВНЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ЯК МЕТОД КОНТРОЛЮ ЗА ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

У статті розглянуто питання здійснення планування рівня податкового навантаження як методу контролю за ефективністю діяльності комерційного банку. Визначено основні підходи та виділено рівні ієрархії вимог до здійснення планування рівня податкового навантаження комерційними банками.

Ключові слова: податкове планування, планування рівня податкового навантаження, ефективність діяльності комерційного банку, контроль за ефективністю діяльності, внутрішній корпоративний податковий контроль.

В статье рассмотрены вопросы осуществления планирования уровня налоговой нагрузки как метода контроля эффективности деятельности коммерческого банка. Определены основные подходы и выделены уровни иерархии требований к осуществлению планирования уровня налоговой нагрузки коммерческими банками.

Ключевые слова: налоговое планирование, планирование уровня налоговой нагрузки, эффективность деятельности коммерческого банка, контроль эффективности деятельности, внутренний корпоративный налоговый контроль.

The article deals with planning level of tax burden as a method of control the effectiveness of commercial bank. The author studied approach and highlighted the level of the hierarchy requirements for the planning level of tax burden by commercial banks.

Key words: tax planning, planning level tax burden, efficiency of commercial banks, control of effectiveness, internal corporate tax control.

Постановка проблеми. В умовах реформування податкової системи України успішність та ефективність діяльності комерційного банку значною мірою залежить від якості планування рівня податкового навантаження, оскільки з метою підвищення ефективності діяльності банк змушений відволікати достатньо значні кошти на сплату податків і зборів, раціонально використовуючи фінансові ресурси, здійснюючи управління і контроль за податковим навантаженням. Отже, планування рівня податкового навантаження є обов'язковим елементом управління податковим навантаженням, що дає підґрунтя для здійснення контролю за ефективністю діяльності комерційного банку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам податкового планування присвячено чимало наукових праць вітчизняних та закордонних вчених. Важливі теоретичні та практичні аспекти податкового планування досліджені в роботах І. О. Бланка, Є. С. Вилкової, М. В. Романовського, Я. І. Глущенко, Л. О. Сухаревої, А. В. Єлисеєва, А. Г. Загороднього, А. Г. Поршнева [1-6] та інших. Разом з цим, недослідженими залишаються питання щодо планування рівня податкового навантаження в комерційних банках та визначення його місця в організації контрольних дій.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є дослідження планування рівня податкового навантаження як методу контролю за ефективністю діяльності комерційного банку.

Логіка міркувань спричинила необхідність вирішення таких завдань:

- виокремити поняття "податкове планування" та "планування рівня податкового навантаження";
- обґрунтувати необхідність планування рівня податкового навантаження як методу контролю за ефективністю діяльності комерційного банку;
- визначити основні підходи здійснення планування рівня податкового навантаження.

Виклад основного матеріалу. Згідно з теорією банківського менеджменту, до основних цілей банківської діяльності належить максимізація ринкової вартості банку, його капіталу, прибутковості та інших фінансових показників [7]. Сучасний етап розвитку банківської системи України характеризується загальним зниженням доходності банківських операцій, загостренням конкуренції на внутрішньому ринку. Починаючи з 2009 р. банки України так і не змогли вийти на рентабельний рівень діяльності, про що свідчать дані за 2006-2011 рр., відображені на рисунку 1.

Згідно з рис. 1, наприклад, за результатами 2011 р. сукупні збитки банківської системи становили 7708,0 млн грн, або на кожен одиницю власного капіталу припадає 0,053 одиниці чистих збитків. Варто відзначити, що зі 175 банків, які подали звітність до НБУ, збитковими є 31 банк. Тобто у 2011 р. кількість збиткових банків порівняно з 2010 р. зменшилась на 4 установи. При цьому найбільш збитковим банком за даними НБУ був "Укрсиббанк" збиток якого у звітному році сягнув -3717,3 млн грн (табл. 1), проти оприлюдненого за підсумками 2010 р. збитку в розмірі 3145,18 млн грн.

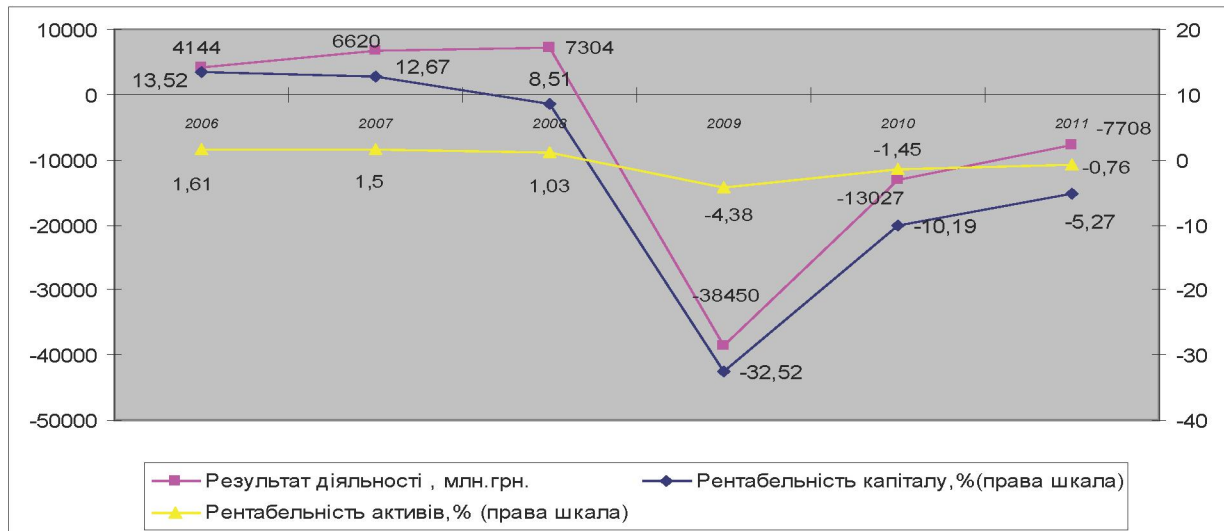


Рис. 1. Основні показники результатів діяльності банківської системи України за 2006-2011 рр. (побудовано за даними НБУ)

Таблиця
Найзбитковіші банки України за результатами 2011р.

№	Група	Назва банку	Розмір збитку, млн. грн.
1	1	Укрсиббанк	-3717,33
2	1	Укргазбанк	-3613,98
3	2	Родовідбанк	-1399,09
4	2	Банк Форум	-777,21
5	2	Кредитпромбанк	-683,81
6	3	Піреус Банк МКБ	-649,57
7	2	Сведбанк	-520,22
8	2	Віейбі Банк	-497,36
9	2	Універсал Банк	-418,67
10	4	Інпромбанк	-406,74
Усього:			-12683,89

За даними, поданими в таблиці 1, із сукупного розміру фінансового результату збиткових банків 91,9% усього збитку припадає на 10 найзбитковіших банків.

Найбільш прибутковими банками залишаються “Приватбанк” (1425,8 млн грн), “ОТП Банк” (581,8 млн грн) та “ВТБ Банк” (581,5 млн грн) [8].

На нашу думку, на ефективність діяльності комерційних банків може впливати організація та впровадження планування рівня податкового навантаження. Взагалі, податкове планування у роботі вітчизняних банків ще не стало обов'язковим, хоча останнім часом виникає питання щодо активного використання цього механізму. Достатньо високі доходи від основних напрямів діяльності до початку фінансової і банківської кризи давали банкам можливість успішно функціонувати і без активного застосування податкових планів. Сучасний етап розвитку спонукає банки до пошуку нових методів досягнення та контролю ефективності діяльності, зокрема таким методом може бути планування рівня податкового навантаження із наступним впровадженням його в практику. Жоден банк не може бути фінансово стабільним, якщо він обтяжений надмірним податковим навантаженням. Ефективність діяльності комерційного банку може підвищуватись як у результаті зростання прибутку, так і в наслідок зменшення витрат, зокрема і витрат на сплату податків і зборів. Варто зазначити, що зменшення витрат на сплату податків, не завжди впливає на збільшення прибутковості, а може також привести банківську установу до понесення додаткових витрат у вигляді фінансових санкцій у випадку порушення податкового законодавства. Тому найнадійнішим способом забезпечення зростання ефективності діяльності комерційного банку вважаємо впровадження податкового планування як методу контролю за ефективністю діяльності.

Моніторинг літературних джерел та досліджень науковців і практиків виявив, що немає чіткого розуміння сутності планування рівня податкового навантаження. Крім того, існує проблема визначення меж між податковим плануванням та плануванням рівня податкового навантаження. Так, І. О. Бланк визначає податкове планування як важливий етап розробки податкової політики підприємства,

спрямований на визначення планових сум його податкових платежів у майбутніх періодах і розробку графіка їх сплати [1]. Податкове планування виступає не тільки ефективним інструментом економії податкових витрат підприємства, але й необхідним процесом управління податковим навантаженням для всіх платників податків, ігнорування якого призводить до крупних збитків. Погоджуємось з думкою колективу авторів монографії "Податкове планування в системі управління підприємством" [3], що саме об'єктивна оцінка податкових наслідків дозволяє не тільки уникнути багатьох складних ситуацій, але й підготуватися до змін чинної системи оподаткування, поліпшити координацію контрольних дій, та сприяє раціональному використанню фінансових ресурсів.

Планування рівня податкового навантаження, з управлінського погляду, можна розглядати як процес креативного менеджменту, адже контроль як функція менеджменту є творчим різновидом управлінської діяльності, що полягає в одержанні інформації від ретроспективного та перспективного обліку, аналіз та передачу результатів для виконання функції регулювання. Зауважимо, що згідно з Податковим кодексом комерційні банки сплачують близько 15 податків. Разом з тим податкова практика свідчить, що валові доходи банків України вимірюються сотнями мільярдів гривень, а сума сплаченого податку до Зведеного бюджету в деяких випадках не досягає і 1% від цих сум [9]. Типова схема ведення такими банками подвійного обліку показує для рейтингу певний прибуток, а для оподаткування цей показник майже дорівнює нулю [9]. Теорія і практика оподаткування свідчить, що сутність податкового планування полягає не в ухиленні від оподаткування, а у визнанні права платника податків застосовувати всі допустимі податковим законодавством методи та способи для максимального зниження свого податкового навантаження. Головний сенс планування рівня податкового навантаження полягає у підвищенні ефективності та конкурентоспроможності банку. Тобто впровадження планування рівня податкового навантаження комерційним банком має бути спрямовано не на порушення податкового законодавства, а на законне використання чинних пільг та особливостей податкового права. Таким чином, планування рівня податкового навантаження – це інтеграційний процес, спрямований на упорядкування господарської діяльності згідно з чинним податковим законодавством і стратегією розвитку комерційного банку.

Кожний банк, з огляду на свій розвиток, обрану систему управління, організаційну структуру, кадровий потенціал, систему прийняття рішень та інші чинники, має свої індивідуальні особливості, що вимагає адаптації планування рівня податкового навантаження до відповідних умов. Це зумовлює розробку системи альтернативних податкових планів і планових показників із забезпечення правильного та своєчасного обчислення і сплати податків для підвищення ефективності діяльності банку. Обов'язковими характеристиками податкового плану згідно з теорією фінансового планування мають бути: альтернативність, тобто наявність різних варіантів плану з подальшим обґрунтуванням оптимального варіанту; комплексність розробки плану, що охоплює різні періоди з деталізацією фінансових потоків банку на сплату податкових зобов'язань; можливість оперативного коригування у разі зміни зовнішнього середовища або внутрішньої інформації; орієнтація на максимізацію фінансових результатів діяльності банку; постійний внутрішній корпоративний податковий контроль.

Планування як метод контролю за ефективністю комерційного банку дає можливість знижувати податкове навантаження установи безпосередньо за рахунок різниці в ставках оподаткування, податкових баз, податкових пільг, які визначаються законодавством та не залежать від установи. Вивчення літератури з оподаткування дозволяє виділити основні підходи щодо здійснення планування рівня податкового навантаження комерційними банками:

1. Фіскальний підхід – передбачає прийняття рішення щодо використання податкових пільг, встановлених законодавством.
2. Обліковий підхід – передбачає організацію та впровадження податкового обліку та облікової політики комерційного банку.
3. Контрольний підхід – передбачає організацію та впровадження внутрішнього податкового контролю в комерційному банку, розробку регламентного забезпечення управління податковим навантаженням.

Як учасник податкових правовідносин комерційний банк іноді може допускати різноманітні податкові правопорушення як з об'єктивних, так і з суб'єктивних причин. Одним з головних завдань планування рівня податкового навантаження є недопущення застосування до банку податкових санкцій та штрафів. Питання, пов'язані з застосуванням до банку податкових санкцій та штрафів, можуть бути вирішені за допомогою, по-перше, проведення податкового моніторингу законодавства, налагодження конструктивного діалогу з податковими органами та проведення переговорів. По-друге, у випадку непорозуміння комерційний банк має право вирішувати спірні питання в судовому порядку, але, на нашу думку, це не є раціональним, оскільки це тільки збільшує витрати банку на судові спори, а отже, може негативно вплинути на ефективність його діяльності. Щобільш, що зростання витрат на вирішення спорів з податковими органами в судовому порядку характеризує банк як ризикового платника податків, ненадійного гаранта вкладів та знижує привабливість для іноземного інвестора. З метою мінімізації санкцій за такі правопорушення в комерційному банку може бути організовано внутрішній

корпоративний податковий контроль результатів планування рівня податкового навантаження. Внутрішній корпоративний податковий контроль – це систематична діяльність, спрямована на організацію достовірного податкового обліку, самоконтролю за достовірністю податкових розрахунків, а також виявлення й усунення податкових помилок до перевірки податковими органами. Внутрішній податковий контроль дає змогу пересвідчитись, що діяльність комерційного банку є ефективною, що фінансова звітність банку містить достовірну, повну та своєчасну інформацію, що банк дотримується чинного податкового законодавства, внутрішніх положень, процедур та планів та за допомогою податкового менеджменту банк спроможний ідентифікувати й оцінювати ризики податкового навантаження, контролювати та управляти податковим навантаженням і банком в цілому.

Проведене дослідження літературних і наукових джерел з питань планування податків та корпоративного податкового менеджменту дозволяє зазначити, що відправним пунктом планування рівня податкового навантаження є ієрархія вимог до планування рівня податкового навантаження (рис. 2).



Рис. 2. Схема ієрархії вимог до планування рівня податкового навантаження

З рис. 2 можна дійти висновку, що нами виділено три рівні ієрархії вимог. Першим рівнем ієрархії є аналіз взаємовідносин між банком і органами державної податкової служби, який передбачає виявлення позитивних і негативних тенденцій та закономірностей у побудові діалогу з податковими органами. Другим рівнем ієрархії є здійснення аналізу чинників, які впливають на податкове навантаження. Сутність цієї вимоги полягає у визначенні чинників, які діють в системі оподаткування комерційного банку та впливають на показники фінансово-господарської діяльності. Останнім рівнем ієрархії є здійснення контролю результатів планування рівня податкового навантаження. Контроль як форма зворотного зв'язку на основі зіставлення фактичних та планових показників податкового навантаження, визначення відхилень і причин таких відхилень, дозволяє не тільки проаналізувати та скоординувати діяльність щодо досягнення оперативних і стратегічних цілей банку, але й сприяє виникненню нового удосконаленого циклу управління податкового навантаження.

Висновки. Таким чином, враховуючи вищевикладене, можна дійти такого висновку, що з метою управління податковим навантаженням у комерційних банках доцільно впроваджувати планування рівня податкового навантаження як метод контролю за ефективністю діяльності комерційного банку. Планування рівня податкового навантаження за умови його впровадження дає банку можливість дотримуватись податкового законодавства шляхом правильного розрахунку податків, зборів, звести до мінімуму податкові зобов'язання, максимально збільшити прибуток, ефективно управляти грошовими потоками, розробити структуру взаємовигідних угод зі споживачами, уникати штрафних санкцій, а на цій основі залучати капітал у вигляді депозитних вкладів фізичних і юридичних осіб, а також іноземних інвестицій. Все це заслуговує подальшого дослідження.

Література:

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. – Т. 1. [Текст] – К. : Ника-центр. – 1999. – 512 с.
2. Налоговое планирование/ Е. Вьликова, М. Романовский. – СПб. : Питер. –2004. – 634с. : ил. – (Серия “Учебник для вузов”). – ISBN 5-94723-688-5.

3. Сухарева Л. О. Податкове планування в системі управління підприємством [Текст]: монографія / Л. О. Сухарева, П. М. Сухарев, Я. І. Глушенко. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – 209 с.
4. Єлисеєв А. В. Податкове планування на підприємстві [Текст]: автореф. дис. канд. екон. наук: 08. 06. 01 / Національний університет "Львівська політехніка". – Львів, 2003. – 23 с.
5. Загородній А. Г., Єлисеєв А. В. Податкове планування в системі фінансового менеджменту підприємства. – Фінанси України. – 2001. – № 8. – С. 131-134.
6. Налоговый менеджмент. Учебник [Текст] / под ред. докт. екон. наук, проф., чл. корр. РАН А. Г. Поршнева. – М.: И. Н. Ф. Р. А. – М, 2003. – 442 с. – ISBN 5-16-001630-9.
7. Козак О. Концепція моделювання фінансового планування у комерційному банку / Вісник НБУ. – 2012. – № 1. – С. 11-13.
8. Аналітичний огляд банківської системи України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://turik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2011.pdf.
9. Унінець-Ходаківська В. П. / Концептуальні засади корпоративного податкового планування у сфері фінансових послуг / Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 6. – С. 260-265.